

És mikor a jobbagység örökváltságának dolgában Szatmár rendi konzervatív irányban megváltoztatták követi utasítását, jelleméből folyó szükségességgel tette le követi megbízatását. Ugyanígy tett tanuságot Petőfi a költeményeiben hirdetett hazafiságról a segesvári síkon vérenek ontásával s ugyanazzal a magyar következetességgel nézett szembe Tisza István rendületlenül, szemében megvetéssel, az az 1918-iki zendülés gyilkos söpredékével. És ha valaki kutatja, hogy annyi nemzeti hibánk mellett mégis hogyan élhettünk meg ezen a vérről áztatott földön immár több mint ezer év óta, ha valaki kutatja, hol vannak, mely rétegekbe nyúlnak le a magyar erőnek gyökerei, akkor a magyarázatot megtalálja nagyjainknak, de általában a magyar léleknek abban a nagyszerű összhangjában, amelyben a sorsdöntő óran nemzeti gondolat, érzés, tett és áldozatkészség összeolvadnak.

Kölcseyvel eddig túlnyomóan az irodalomtörténelem foglalkozott, pedig Kölcsey a hazafi, a szónok és államférfiú legalább is egyenértékű Kölcseyvel a költővel, esztetikussal és kritikussal. A magyar *politikai történetírásnak* itt még hézagot kell kipótolnia. Az 1832–36-iki reformországgyűlés sincs még a maga teljességében föltárva s még kevésbé Kölcsey barátjának, báró Wesselényi Miklósnak szintén Szatmár vármegye közgyűlési terméből kiindult hűtlenségi póre, mely pernek Kölcsey utolsó éveit szentelte. Kölcsey országgyűlési naplója elsőrendű politikai történeti forrás. Beszédeivel úgyszólván megalapította a magyar országgyűlési szónoklatot s ezek a beszédek egyúttal mérőföldkövek a magyar politikai gondolkodás történetében, mely tekintetben elődje báró Eötvös Józsefnek. Országgyűlési üzeneteivel pedig a magyar államirat szerkesztésében a magyar politikai nyelv és stílus terén tört utat. S mindezt megkoronázza a politikai reformernek legigazibb diadala: az ő eszméinek diadala. Mindazok a fennkölt eszmék, melyekért küzdött, ma már, mint élő valóság, közkincsévé váltak a magyar nemzetnek. Ez a hatalmas politikai munka, a Kölcsey politikai oeuve-je történelmileg teljesen kimunkálva nines, mit ke-

gyeletből a nagy hazafi iránt, de Szatmár vármegye és a magyar történetírás becsülete érdekében is el kell végeznünk. Mint Magyarország kultuszminisztere és mint a Magyar Történelmi Társaság elnöke felkérem tehát Szatmár vármegye közönségét, fogjunk össze Kölcsey politikai életművének teljes föltárására. Midőn javasolom, hogy Kölcsey politikai műveiből, szerepléséről az 1832–36-iki diétán, és Wesselényi Miklósnak mindezzel kapcsolatos hűtlenségi peréről készítsünk — a Himnusz centeriumának emlékére — a modern történelmi kritika legmagasabb követelményeinek megfelelő nagyszabású forráskiadást: a vármegye közönségét a m. kir. kormány nevében a mai lélekemelő ünnep alkalmából melegen köszöntöm.

Az Isten tarítsa meg, az Isten virágoztassa fel Szatmár vármegyét és munkás magyar népét, melynek jólétéért Kölcsey oly önzetlenül munkálkodott.¹

Tudományos Gyűjtemény. Ez volt a neve egy folyóiratnak, mely 1817-től 1841-ig, tehát a magyar viszonyok közt szokatlanul hosszú ideig volt életben, s melynek egy-mást felváltó szerkesztői közül Vörösmarty és Horvát István neve tartozik a közismertek sorába. Ma pedig ugyane cím alatt indul meg a pécsi Danubia kiadásában, Thienemann Tivadar pécsi egyetemi tanár szerkesztésében egy gyűjteményes vállalat, mely első pillantásra is a német Götschen-Sammlung helyettesítésére látszik hivatottnak, s több szempontból figyelmet érdemel.

A régi magyar folyóirat címének felvétele többet kell hogy jelentsen pusztá külsőségnél. Most száz éve, mikor e folyóirat virágozott, nagy változáson volt áthaladóban a magyar irodalom. Eladdig az *irodalom* (azaz hogy a *litteratura* — mert hiszen az „irodalom“ szót csak 1840-ben csinálták) egészen mást, sokkal többet jelentett, mint ma. Jelentette az írásbeli műveltség egész

¹ Szatmár megye törvényhatósági bizottsága báró kölcsei Kende Zsigmond bizottsági tag javaslatára a miniszter indítványát határozattá emelte. Szerk.

egyetemét, tehát tudományt is, sőt elsősorban azt, és csak mellékesen, mintegy valami alsóbbrendűségnek megadott engedményképen fogadta magába a „szépirodalom“ fogalmát is. Horvát István felfogása szerint pl. egy botanikai tankönyv, vagy valamely békeszerződés magyar szövege is a magyar litteratúrába tartozott. Idők folytával figyelemreméltó „szépirodalom“ (költészet) is fejlődött ugyan a korábbi tudományos (főképp theologiai) irodalom árnyékában, de a litteratura szó csak őrizgette tovább a maga régi jelentését. Mindössze annyi engedményt tett a haladó életnek, hogy a tudományok korábbi latinnyelvűségével szemben mindinkább a nemzeti nyelvű tudományosság vált kedvencévé, minek felvirágoztatását szolgálta az említett régi folyóirat is. Horvát István korában a magyar litteratura főképp a magyar nyelven írott tudományos —, de mellékesen már a szépirodalmi munkák összességét is jelentette. Az irodalomnak ezt a fogalmát örökítette meg s őrzi intézményesen mind a mai napig a Magyar Tudományos Akadémia, melynek vezérelve a nemzeti nyelv művelése, s mely e nyelvi határon belül (miben a latin leszorításának korszakos mozzanatát kell látnunk) elsősorban tudományos, de amellettt szépirodalmi (széptudományi) tevékenységet is folytat.

Ily átmeneti állapotban azonban már nem sokáig maradhatott meg az irodalom fogalma, hiszen ugyanakkor már Kazinczy korában vagyunk, ki a nyelvművelés terén is kitűzte s nagyarányúlag érvényesítette a művésziesség követelményét; Kisfaludy Károly és az Aurora korában vagyunk, mikor nagy költői lángelmék — Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty — ragyogása kezdte felledetni mind azt a zsenge kezdeményt, mit a magyarnyelvű tudományos munkásság terén a lelkes buzgalom eladdig létesíthetett. Az irodalmi gyakorlat hovatovább szépirodalmat, és pedig remekművekkel tündöklő szépirodalmat termel: lehetetlen immár, hogy tovább ne mozduljon, az élet valóságához ne igazodjék a theoria is. Valóban megtörténik e változás a harmincas-negyvenes évek folyamán, s az irodalomról való közfelfogás hova-

tovább a szépirodalom javára, s a tudomány hátrányára érlelődik meg. S valamint a korábbi felfogás az Akadémiában, úgy ez újabb — az irodalomban mindenekelőtt szépirodalmat: költészetet néző tudat a Kisfaludy-Társaságban teremt maga számára intézményes megörökítést. Mikor e Társaság 1842-ben felvette a Magyar Szépirodalmi Intézet melléknevet: korszakos jelentőségű dokumentummal pecsételt meg és zárt le egy fejlődéstörténeti folyamatot, a legnevezetesebbek egyikét, melyen irodalmunk több százados élete alatt átment. Körülbelül ugyanez időre esik a litteratura szó megmagyarítása, s az új, *irodalom* szó gyors elterjedése. Ez új magyar szó már nem egészen földte a régi „litteratura“ értelmét, s a maga frissességében már csak azt az irodalmat jelentette s jelenti ma is, amit a negyvenes évek közfelfogása annak tartott tehát elsősorban a szépirodalmat.

Egyfelől a Tudományos Gyűjtemény meg az Akadémia, másfelől az Aurora meg a Kisfaludy-Társaság: két, egymásból sarjadt izületét képviselik a fejlődésnek; amaz az irodalomnak túlnyomólag „tudomány“, emez túlnyomólag „szép irodalom“ értelmzését.

A szellemi élet fejlődésének vizsgálói jól tudják, hogy a fejlődés folyamata szerves menetű: gyökérből törzs, törzsből ágak állanak elő, s ágak alól a törzset, törzs alól a gyökért büntetlenül kivágni nem lehet. A fejlődés új jelenségeket hoz létre, de ugyanakkor nem ítéli halálra a régit: a Kisfaludy-Társaság létesülése korántsem tette fölöslegessé az Akadémiát, az önállósult szépirodalom korántsem rúghatta ki lába alól az egyetemes műveltségnek — a tudománynak — azt a talaját, melyből kisarjadott, s melyet, mint fentebb mondtuk, a litteratura szó haldan jelentés gyanánt egész terjedelmében felölelt.

De tudnunk kell azt is, hogy a fejlődés minden újabb mozdulata idején valóban fennáll a régivel való szakításnak, a kiterjedtebb, közös talaj elhanyagolásának a veszedeleme. Pedig az új szerzeménnyel való könnyelmű beérés az új jelenségnek is hovatovább elsorvasását okozhatja. Szükség van tehát a specializálódás megtörténtével is a ko-

rábbi nagy egységek gondozására: így a mai, túlnyomólag szépirodalmi műveltség idején a közönség intenzívebb tudományos nevelésére.

S itt kapcsoljuk gondolatmenetünkbe a most megindult új „Tudományos Gyűjtemény“-t, bizvást remélve, hogy tiszta tudatában van az előzményekből már önként kitetsző hivatásának. A közönség átlaga u. i. természetesen inkább szépirodalmon kap, mintsem tudományon, s a könnyebb fajsúly irányában tovább haladva: inkább a zurnalisztikán, mint a szépirodalmon. Men-nél teljesebben kiszakadt a szépirodalom a tudományosság korábbi nagy közösségéből, mennél nagyobb tekintélyre tett szert az „irodalom“ a korábbi „litteraturával“ szemben: annál könnyebb lelkiismerettel szorítkozhatott olvasmányaiiban a közönség is a szépirodalomra, annak is lehetőleg könnyedebb nemeire, s annál fölöslegesebbnek érezhette, hogy „műveltségét“ még azonfelül a tudományos oldalról is kiegészítse némiképp. Így vált aztán a tudományos érdeklődés csaknem kizárólag a szakemberek sajátjává, viszont így juthatott némi igen fel-színés és divatos irodalmi olvasottság is arra a tekintélyre, melyet még ma is bitorolni látszik s mely-nél fogva magát elegendő műveltségnek hiszi és vallja.

Bessenyeiék óta számtalanszor megforgatták már a tudomány és irodalom rangviszonyának problémáját; hol a tudományt tették meg végcélnak s ahhoz az irodalmat csak családoknak, édesgetőnek, hol pedig az irodalom öncélúságát hirdették, respektálva amellet a tudomány követelményeit is. Magyar folyóiratoknak mindenkor — s báre felől elmélkedni ma már nem igen divat — gyakorlatilag ma is elsőrendű problémájuk: tudomány és irodalom rangviszonya, arányosítása, összeegyeztetése. Pusztá szép-irodalmat nyújtsanak-e? — akkor nagyon könnyűvé válnak; tudományos cikkeket is közöljenek-e? — akkor nem kellenek a szélesebb közönségnek. Tény, hogy mind a két-tőre egyaránt szükség van, viszont bizonyos, hogy az a közönség, mely mind a kettő iránt fogékony volna, fölöttébb szűkkörű.

Nyilvánvaló, hogy a magyar közönségnek nemcsak irodalmi, ha-

nem tudományos nevelése is állandó követelmény, melynek kielégítésére még családok és rosszindulatú gancsoskodások ellenére is lankadatlanul törekedniük kell. És ha a mi folyóiratunk a közönség irodalmi nevelése körül vél szerény szolgálato-kat tehetni, örömmel üdvözöljük a közönség tudományos nevelésére hivatott új vállalatot, a pécsi Tudományos Gyűjteményt, mint természetes és szükséges kiegészítő-jét a mi törekvéseinknek. Mennyire szükséges ily természetű vállalat, mutatja azt a német Göschen-gyűjtemény kitünő kötetkéinek nálunk is nagy elterjedtsége. Elégítse ki az új magyar vállalat teljes mértékben és saját szükségleteinkhez igazodva közönségünk azon tudományos igényeit, melyek eddig német importra szorultak. Adjon rövid, világos, összefoglaló tájékoztatásokat a tudományok különféle ágaiban eddig elért eredményekről, s különösen azokról, melyek létrehozásában a hazai tudományosság-nak vannak nagy érdemei. Irányítsa is a tudományos közérdeklődést: teremtsen nálunk e tekintetben is lelki közösséget, Elégítse ki a szakszerűség követelményeit, könynyítse meg az egyes tudomány-szakok közötti kölcsönös érdeklődést, de modora, nyelve olyan legyen, hogy el ne riassa, sőt megnyerje az egyszerűbb átlag érdeklődését is. Különösen a tanuló ifjúságot nevelheti fel ily vállalat szinte játszva arra a színvonalra, melyen az egész élete át meg kell majd maradnia: az egykorú tudományosság eredményei iránti állandó, eleven érdeklődés színvonalára. Ily közönség nagyobb és komolyabb igényeket fog támasztani a szépirodalom ellenében is, az a körforgás pedig, melynek az összes tudományosság és a belőle kivált irodalmiság között sohasem szabad szünetelnie, újabb, erőteljes lendületre kaphat.

A Tudományos Gyűjtemény programjának eddig ismeretes első részlete bizalommal tölt el bennünket közhasznú jellege és sikere fölöl. Nagy örömmel látjuk azt is, hogy ily országos érdekű műveltségi törekvés egyik vidéki egyetemünk tüzhelyéről készül szétszugarzani. Emelni fogja az a pécsi egyetem tekintélyét is, melynek tanárai

elsősorban lesznek hivatottak e vállalat ellátására, s szerencsés újabb lépés lesz azon decentralizáció felé is, melynek szükségét tudományos és irodalmi téren ma már minden gondolkodó fő belátja. *thj.*

A máramarosi oláh népzene. (Béla Bartók: *Volksmusik der Rumänen von Maramures. Sammelbände für vergleichende Musikwissenschaft. IV. Drei Masken Verlag, München. 1923.*) — Bartók Béla egy sokoldalú gyakorlati zenészpálya pihenőóráiban arra is ráért, hogy előbb a magyar, majd a tót, oláh, sőt arab népzene számtalan adalékát összegyűjtse. Művészi és tudományos szempontból egyaránt kincset érő gyűjtemények ezek. A túlerett, fáradt európai zene már jóideje nyugtatja kezét az exotikum, a primitív szépség megújító itala felé. Tölünk is merített eleget. A „magyar zene” (néha a cigánnyal egynek veszik) régóta szívesen látott vendég náluk. Tulajdonképp itthon is csak vendég, legalább az igazi. Bejött néha a faluból, meg-megbámultuk cifra szűrét, s megint visszaeresztettük. Nem ismerjük. Annál meszebb vagyunk attól, hogy az egész magyar életet átható erő legyen.

Pedig nekünk a magunk népzenéje sokkal többet jelent, mint a nyugati művelt nagy népeknek a maguké. Azoknak százados zenekultúrájuk van, világraszóló mestereik éltek és alkottak már a mohácsi vész idején, és azelőtt. Nekünk az élő néphagyomány egész zenei örökségünk. Írott emlékünk alig van, s ami van, művészi szempontból jelentéktelen. De még arra sem elég, hogy zenei multunkról világos képet adjon: azt is a néphagyományból kell rekonstruálnunk.

Ezért van ráknézve kivételes tudományos jelentősége is a zenei néphagyománynak. Ezért égető szükség, hogy mennél bővebben, alaposabban megismerjük. Önként értetődik, hogy a magyar zene meghatározásához ismernünk kell a szomszéd népeket is. Amint a magyar nyelv etymológiai szótára is lehetetlenség az érintkező népek nyelvének ismerete nélkül. Ezért szükség volna, elsősorban magyar érdekből, a körülöttünk és közöttünk lakó népek zenéjének men-

nél teljesebb gyűjteményeire. Közülök csak a cseheknél találunk használható műveket, a tótoknál és délszlávoknál némi kezdetet. A többiek még mögöttünk is elmaradtak. Ez a feladat tehát szintén a magyarságra hárult, már csak azért is, mert e népek fiai közt arra való vállalkozó nem akadt, zenekultúrájuk fókán nem akadhatott. A leközdhethetetlen nehézségek meg a háború sok jószándékot meghüsitottak. Mégis különösen a magyarországi oláh népzene megismerésének máig egyetlen forrása Bartók mintegy negyedfelezer darabból álló kéziratossá gyűjteménye.

De nemcsak Magyarország, hanem az egész világ tudományos érdeklődésére számíthat minden magyar és magyarországi népzene-gyűjtemény. Az előbbemlített művészi érdeklődést az exotikum iránt ugyanis nyomon követte a tudományos rendszerezés óhajta s egy új tudományág kezdett kialakulni, az összehasonlító zenetudomány. Céljai, módszerei sok tekintetben hasonlók az összehasonlító nyelvtudományéihoz. Első lépéseit leginkább megnehezítette a megbízható pontosságú gyűjtemények hiánya. A legrégebbi népzenei kiadványok t. i. leginkább műkedvelő kezek munkái, amelyek nem riadtak vissza a talált dallamok megváltoztatásától. Csak később alakult ki a mai szigorú felfogás, melynek első követelménye az anyagnak okiratszerű hűséggel való lerögzítése, az eredeti előadásmód minden sajátjának feltüntetése. A részletfinomságok pontos megfigyelésére nagy segítség a fonograf. De a gépnek akkor veszi hasznát igazán a gyűjtő, ha egyben kitűnő hallású zenész is, aki a dallamokat még a helyszínen leírja és a fonograffelvétel gyakori hibáit számbaveszi.

Ilyen módszerrel készült Bartók előttünk fekvő újabb kötet is, egyik díszre Carl Stumpf és E. M. v. Hornbostel szerkesztésében megindult új vállalatnak. Bizonyos: nagyban emelné a magyar tudományos élet hitelét és tekintélyét, ha ez a kötet itthon láthatott volna világot. Sajnálatosképen eddig sem a nemzeti, sem az általános tudományos szempont nem bizonyult elég erősnek arra, hogy valamely magyar fórum hathatós érdeklődését a